

Den tyske Rigsbanks Tilblivelse og Banklovens successive Fornyelse.

Af

Dr. Will. Scharling.

Da der hidtil ikke har været Lejlighed til her i Tidsskriftet at omhandle den i indeværende Aar stedfundne Fornyelse af Bankloven af 1875 og de deromførte Forhandlinger, hidsættes af Forf.s i næste Maa-
ned udkommende »Bankpolitik« med Forlæggerens, Universitetsboghandler G. E. C. Gads Tilladelse de Dele af Afsnittet: »Bankordningen i Tydskland«, som omhandle disse Forhandlinger, idet da, til bedre Forstaaelse, den forudgaaende Fremstilling af selve Bankloven, dens Tilblivelse og Virkninger er medtaget.

1873—75.

Rigsbankens Oprettelse. Bankloven af 1875.

Først tog man fat paa Møntreformen, hvortil det første Skridt gjordes i Slutningen af 1871 ved Loven af 4. Decbr. angaaende Udprægning af Rigsguldmønter saaledes, at 1 Rmk. = $\frac{1}{3}$ Thaler afløste denne som

Møntenhed i Nordtydskland og derhos blev gjældende Enhed for hele Riget. Møntloven af 9. Juli 1873 ordnede nærmere Enkelthederne i Møntreformen. Dernæst tog man fat paa at ordne Statspapirspengene, hvoraf Smaastaterne havde udstedt ret betydelige Beløb; ialt circulerede ca. 184 Mill. Mk. i Kassenscheine, udstedte af de forskjellige Stater. Og endelig tog man fat paa Ordningen af Bankforholdene og Seddeludstedelsen.

Forholdet var da det, at der i Tydskland bestod 33 Banker med Ret til Seddeludstedelse, hvis Statuter gave meget forskjellige Bestemmelser om Dækningens Størrelse, Indløsningen o. s. v.; 6 af dem, nemlig den preussiske, to sachsiske og tre Smaastatsbanker, havde ubegrændset Seddelemissionsret. Hvor generende for Omsætningen disse Forhold vare, vil fremgaa af, at der circulerede ikke mindre end 140 forskjellige Bank- og Pengesedler, mange af dem i en forfærdelig slidt og medtagen Tilstand.

Ordningen af Bankforholdene hang imidlertid nøje sammen med en Ordning af Statspapirspengene, og begge Dele atter med Ordningen af Møntvæsenet. Imidlertid var der ikke ringe Uenighed om den Rækkefølge, hvori disse Reformers burde søges gennemførte. Det stod dog klart for de mest Sagkyndige, at den nye Møntordning ikke vilde kunne gennemføres tilfredsstillende, medmindre der samtidig fandt en Inddragning Sted ikke blot af Sølvpenge, men ogsaa af Sedler. Men alle tre Spørgsmaal vare derhos nøje sammenknyttede med politiske Spørgsmaal, og Hensynet til de politiske Forhold kom derfor til at øve en væsentlig Indflydelse paa Ordningen af disse rent økonomiske Forhold.

Den højst uheldige Tilstand, hvori Sedlerne befandt sig (ogsaa rent udvortes set, lasede etc.) fremkaldte ogsaa hos det store Publikum Ønske om Forandring;

men særlig var den Tids Økonomer afgjorte Modstandere af uindløselige Statspapirspenge og mente overhovedet, at den store Forøgelse af Seddelmængden, som i de sidste Aar var indtraadt, var en Ulykke for Tydskland, ligesom man ønskede at sætte Grændser for adskillige af Smaabankernes hensynsløse Seddelpolitik. Men paa den anden Side mødte de hertil sigtende Foranstaltninger ikke ringe Modstand hos en Del af Forbundsraadet, idet de enkelte Stater saae deres Interesser truede, dels derved, at de af dem udstedte Papirspenge nu erklæredes for en svævende Statsgjæld, der burde indfries, og dels derved, at adskillige af dem, saaledes ogsaa selve Preussen, havde haft Fordel af de Bankkoncessioner, de havde givet, og tildels en blivende Indtægt, som de nu frygtede skulde gaae tabt. Og politiske Hensyn bevirkede, at særlig Rigskantsleren, Bismarck, paa den Tid var ængstelig for at paatvinge Enkeltstaterne Foranstaltninger mod deres Villie, hvorfor blot en eller to af disse, men navnlig Bayern, fik en meget stærk Stilling i Forbundsraadet overfor disse Spørgsmaal. Desto stærkere stod Rigsdagen paa, at alle disse Spørgsmaal skulde løses paa engang, og benyttede navnlig den Omstændighed, at den franske Krigsskadeerstatning skulde fordeles paa de enkelte Stater, til at øve et Tryk paa disse ved at fastholde, at denne Fordeling først skulde finde Sted, naar samtlige Spørgsmaal vare løste. Det lykkedes tilsidst at opnaa et Kompromis, hvorefter ingen saadan formel Beslutning toges, men Rigsdagen nøjedes med i Møntloven af 1873 at indsætte en Bestemmelse om, at alle Statspapirspenge skulde være inddragne inden 1. Januar 1876, og at der efter den Tid ikke maatte udstedes Banksedler, lydende paa anden Mønt end den nye Rigsmønt eller paa mindre end 100 Mk. Ved denne sidste Bestemmelse, der var særlig generende for Smaa-

bankerne, vilde man allerede naae til en Indskrænkning af Seddelmængden og til at styrke de større Banker i Konkurrencen med de mindre.

Af Statspapirspenge viste der sig, som nævnt, at existere ca. 184 Mill. Mk. Skjøndt man helst havde ønsket at blive helt fri for Statspapirspenge, indsaa man, at dette næppe ved denne Lejlighed lod sig gjøre, men at det allerede vilde være en stor Fordel at faae de mange forskellige Staters Pengesedler afløste af Rigspapirspenge, og der bødes herved en Lejlighed til at befrie Enkeltstaterne for denne Gjæld uden synderligt Offer, idet de nye Reichskassenscheine skulde fordeles mellem de enkelte Stater til Indløsning af deres Papirspenge. Opgaven var dog ikke saa ganske let, idet de i ret forskjelligt Maal havde benyttet deres Ret til at lave Penge, og det derhos var Meningen samtidig at formindske denne Papirsmængde. Man blev enig om, at der af Reichskassenscheine skulde udstedes 120 Mill. Mk. (40 Mill. Thaler), idet man herved tog Hensyn til 1) Folkemængden $\approx$ ca. 1 Thaler pr. Individ og 2) at der af de franske Milliarder var henlagt en Krigsskat i Spandau paa 40 Mill. Thaler i Guld. De nye Papirspenge kunde saaledes siges blot at være Erstatning for dette hengjemte Metalbeløb, der dog paa ingen Maade kunde betragtes som henlagt til Dækning for Papirspengene. Det var da nærmest Meningen at fordele Beløbet imellem de enkelte Stater efter Folketallet; men herimod protesterede navnlig Bayern, der netop i Krigen 1866 var bleven nødsaget til at udstede Papirspenge, hvad det ikke tidligere havde brugt. Og af denne Grund mente man at maatte tage alt muligt Hensyn til Bayern i denne Sag. Bayern foreslog, at de 120 Mill. Mk. kun skulde fordeles mellem de Stater, som havde udstedt Papirspenge, og i samme Forhold, som de havde gjort dette; men at derhos, for saa vidt

det Beløb, den enkelte Stat fik, ikke svarede til, hvad den havde udstedt, skulde der yderligere gives den et Forskud, svarende til $\frac{2}{3}$ af denne Forskjel. Hertil vilde der yderligere behøves 54 Mill., som dog skulde indtages successivt i Løbet af 15 Aar med lidt over $3\frac{1}{2}$ Mill. om Aaret. Den hele Indskrænkning i Statspapirspengene ved Loven af 30. Apr. 1874 blev saaledes foreløbig kun 10 Mill. Rmk.; og en Bestemmelse, som Rigsdagen indsatte om, at disse 54 Mill. kunde ydes i kontante Penge, for saa vidt Rigskassen tillod det, blev uden praktisk Betydning. Man naaede saaledes først i 1891 ned til et Beløb af 120 Mill. Mk.

Rigsdagens Uvillie mod Statspapirspenge yttrede sig fremdeles deri, at det bestemtes, at de ikke skulde have Tvangskurs overfor Private, hvorimod saavel Rigets som alle Enkeltstaters Kasser skulde være forpligtede til at modtage dem, og det tilføjedes endog, at Righovedkassen skulde være forpligtet til paa Anfordring at indløse dem med rede Penge 3: Guld. Da senere en Bekjendtgjørelse af 29. December 1875 har gjort Rigsbankens Hovedkasse til Finantsernes Hovedkasse, er Forpligtelsen til at indløse disse Papirspenge altsaa gaaet over til Rigsbanken, hvis Metalbeholdning saaledes faktisk skal tjene til Fundering ikke blot for dens egne Sedler, men tillige for de 120 Mill. Reichskassenscheine. Da disse skulde lyde paa 5, 20 og 50 Mk., og da Bankerne ikke maatte udstede saa smaa Sedler, var der imidlertid al Udsigt til, at Circulationen altid vilde fastholde det hele Beløb.

Man skred derefter til Ordningen af Bankforholdene. Her frembød sig den store Vanskelighed, at man gjerne vilde respektere de velerhvervede Rettigheder, hvorefter enhver Bank var i Besiddelse, men at en Respekteren af disse faktisk vilde umuliggjøre en ensartet Ordning. Man fulgte derfor den Vej, saa at sige at tvinge Ban-

kerne til „frivillig“ at give Afkald paa deres Ret, idet man nemlig opstillede den Hovedgrundsætning, at enhver Banks Seddelcirculation maatte være begrændset til den Stat, som havde givet den Koncessionen, og betingede Retten til at lade Sedlerne circulere i hele Riget af, at Banken gik ind paa at underkaste sig Banklovens almindelige Forskrifter for Seddeludstedelse.

Stemningen overfor Spørgsmaalet om Bankfrihed og dermed overfor de private Seddelbanker havde nemlig i de sidste 20 Aar i Tydskland, ligesom i Frankrig, forandret sig en Del. Medens der allerede i Aarhundredets Midte var en ret almindelig Misstemning overfor Statspapirspenge og et levende Ønske om ialtfald at tilvejebringe større Ensartethed paa dette Omraade, var Stemningen hos mange Økonomer og Politikere gunstig for Bankfrihedens Princip, idet dette ikke alene var i Samklang med den Tids almindelige politiske Ideer, men man tillige af Privatbankernes Seddeludstedelse ventede sig en virksom og kraftig Støtte for den økonomiske Udvikling.

Blandt Forkæmperne for Bankfrihed havde ogsaa Otto Michaëlis været, der paa Møntreformens Tid var Direktør for Rigets Finantsdepartement. Dog var han allerede dengang stemt for at komme bort fra de forskjelligartede Koncessioner og naae til en almindelig Lovgivning med fælles Regler for alle Banker. Som foran anført aftog Stemningen for Bankfrihed allerede en Del efter Krisen 1857, under hvilken en Del af Smaabankerne aldeles ikke gjorde Fyldest og tildels selv maatte holdes oppe ved Staternes Hjælp. Dette viste sig allerede i Begyndelsen af 60'erne, idet den i Stuttgart 1861 afholdte „Kongress deutscher Volkswirthe“ indskrænkede sig til at indtage en rent negativ Holdning overfor det af Preussen fremsatte Forslag til en fælles Seddelbanklov og den senere i Dresden 1863

afholdte kun fastholdt Fordringen om Bankfrihed under Forudsætning af ubegrændset solidarisk Ansvarlighed for alle Aktionærer — Noget, hvorom der næppe vilde kunne blive Tale. Dette motiveredes af Michaëlis ved Henvisning til, at det netop for dem, der fordrede Bankfrihed, var nødvendigt at fjerne den herskende Bekymring for, at den vilde føre til en altfor stærk Forøgelse af Omløbsmidlerne og dermed til en kunstig Prisstigning, som atter førte til Kriser. Imidlertid udtalte Kongressen sig enstemmig for, at en Fixering af Seddel-emissionen ved en Maximumsgrændse var ugjærlig. Men samtidig anbefalede den, indtil en rationel Ordning af Seddelemmissionen kunde gennemføres, Oprettelsen af Diskonto- og Depositobanker, „hvorved næsten alle de samme økonomiske Fordele kunne naaes som ved Seddelbanker.“ At der ved Oprettelsen og Udviklingen af saadanne Banker ganske naturlig skabtes en Række fødte Modstandere af Seddelbankernes Emissionsret, synes man ikke at have gjort sig ret klart.

Efter den dansk-tydske Krig fremkom den preussiske Regering med Forslag om Oprettelse af Filialer for den preussiske Bank paa ikke-preussiske Pladser, hvad der særlig sigtede dels paa de Danmark fraatagne Hertugdømmer, dels paa Hamburg. Ved denne Lejlighed viste det sig, hvor meget de politiske Forhold og Hensyn greb ind i Afgjørelsen af Bankspørgsmaalene. Thi paa Grund af den da stedfindende politiske Konflikt søgtes Lovforslagets Gennemførelse forhindret, uagtet dets Tendents havde Befolkningens og tildels selve Repræsentationens Sympathi. Man valgte derfor ogsaa den Udvej at godkjende Forslaget, men kun under en Betingelse, der faktisk gjorde dets Gennemførelse umulig, nemlig at der samtidig skulde sættes en bestemt Maximumsgrændse for Bankens Seddelmængde (60 Mill. Thal.), hvoraf Følgen blev, at Forslaget

maatte opgives. Men da et lignende Forslag efter Krigen i 1866 fremsattes for nu at komme til Anvendelse paa de ny erhvervede Landsdele, vedtoges det, uden at der blev Tale om at fastsætte nogen Maximumsgrændse.

Mere og mere trængte nu imidlertid den Erkjendelse igjennem, at Seddeludstedelsen hængte nøje sammen med Møntordningen, at man, naar man vilde stræbe henimod Møntenhed, ogsaa maatte stræbe henimod en ledende Centralbank. Dertil kom, at den preussiske Bank baade under Krisen i 1857 og under Krigen 1866 havde ydet meget væsentlige Tjenester, og dermed vist, hvad en stor og kraftig Centralbank kan udrette i vanskelige Tider. Følelsen heraf traadte endnu langt stærkere frem, da man saae, hvilken overordentlig Støtte den franske Stat i 1870—71 havde i Banque de France.

De her berørte Forhold havde ført til, at Reformbevægelsen, medens den var begyndt med Fordringen om Seddelfrihed for Privatbankerne, paa dette Tidspunkt omtrent var slaaet over i sin Modsætning, en almindelig Fordring om Oprettelse af en stor Centralbank, en Rigsbank. Hertil medvirkede ogsaa de Bekymringer, som den stærkt tiltagende Seddeludstedelse fremkaldte hos Mange. Da derfor Fyrstendømmet Reuss i Begyndelsen af 1870 vilde oprette en ny Seddelbank i Reuss, vedtog det nordtydske Forbund den saakaldte „Banknotensperrgesetz“ af 27. Marts 1870. Loven gjorde Oprettelsen af nye Seddelbanker og Udvidelsen af de bestaaendes Seddeludstedelsesret afhængig af Forbundslovgivningen, og efter Rigets Oprettelse udvidedes Loven til ogsaa at gjælde Sydtydskland, dog først fra 1. Januar 1872, idet man ikke vilde forhindre Würtemberg og Baden, der hidtil ingen Seddelbanker havde havt, fra at faa oprettet hver en. Af denne Frist be-

nyttede imidlertid Hessen-Darmstadt sig til at forøge sin Banks Seddelmængde til det Tredobbelte, fra ca. 9 til over 29 Mill. Thaler.

Det var givet, at, naar der skulde skabes en Centralbank, maatte det være den preussiske Bank, der gik over til at blive det, og dette var ogsaa tilsigtet i det allerede i Slutningen af 1872 af „Reichskanzleramt“ udarbejdede Udkast til en Banklov. Men dette fandt bestemt Modstand hos den preussiske Finantsminister, Camphausen, og det blev derfor paalagt Michaëlis, hvem det overdroges at udarbejde en ny Banklov, ikke deri at fremsætte noget Forslag om en Rigsbank. Bortset fra dette Hovedpunkt var det af ham udarbejdede Forslag, der imidlertid først i Slutningen af 1874 kom frem for Rigsdagen, meget sindrigt og indeholdt meget godt; det undergik da ogsaa i det Følgende kun uvæsentlige Ændringer, for saa vidt angik Privatbankerne.

Forslagets Hovedformaal var som nævnt at bevæge Seddelbankerne til at underkaste sig en fælles, almindelig Ordning, men derhos samtidig at faa Seddeludstedelsen væsentlig begrændset. For at opnaa dette Sidste opstillede man da følgende almindelige Hovedregler, som uvægerlig skulde gjælde for alle Seddelbanker:

- 1) at der af hele den udækkede Seddelmængde skulde betales en Afgift af 1 % til Rigskassen, og
- 2) at der skulde anvises enhver Bank et bestemt Beløb, som kun maatte overskrides mod, at der betales 5 % af det overskydende Beløb, samt
- 3) at Bankens Status skulde offentliggøres en Gang maanedlig i Reichsanzeiger.

Derimod vilde man ikke gjøre den tilsigtede Ensartethed i Bankernes Virksomhed og Forretningsførelse til en ligefrem Tvangssag, men overlod til dem selv, om de vilde underkaste sig et af de to forskjellige Normalstatuter, som Forslaget indeholdt, dog saaledes

at de Banker, som ikke vilde underkaste sig et af disse Statuter, kun skulde kunne udøve deres Seddelret indenfor den Stats Grændser, som havde givet dem Koncession, altsaa blive rene Lokalbanker, idet det tillige var dem forment at have Filialer udenfor deres egen Stat.

Hvad derimod angik de Banker, som vilde have Ret til at lade deres Sedler circulere i hele Riget, søgte Forslaget at formaae dem til at indskrænke deres Seddelbeløb til samme Beløb som deres Grundkapital ved at opstille et Normalstatut for dem, der væsentlig kun gik ud paa, at $\frac{1}{3}$ af Sedlerne skulde være dækkede med Metal eller med Reichskassenscheine og Resten med Vexler, hvorhos hver Bank skulde have mindst to Indløsningssteder, hvoraf Berlin skulde være det ene, og derhos et ved Filialer i Byer med over 100,000 Indb. Iøvrigt skulde de kun forpligte sig til gjensidig at modtage hinandens Sedler og efter Modtagelsen ikke lade dem gaa videre, men præsentere vedkommende Bank dem til Indløsning, og endelig skulde de give Afkald paa alle særlige Privilegier, som vilde kunne hindre en fremtidig Omordning af Bankvæsenet.

De Banker derimod, der ikke vilde indskrænke Seddelmængden til at svare til deres Kapital, skulde underkastes et strengere Statut, som foruden alt det Anførte tillige 1) krævede Tilvejebringelsen af en Reservefond, hvortil 20 % af Nettogevinsten, efter Fradrag af $4\frac{1}{2}$ % af Grundkapitalen til Aktionærene, skulde henlægges, indtil den var lig $\frac{1}{4}$ af Grundkapitalen, samt 2) overhovedet indskrænkede deres Virksomhedsomraade til Diskonto- og Lombardforretninger, hvorhos 3) de skulde offentliggjøre deres Status 4 Gange om Maaneden. Men selv med disse Begrænsninger kunde de kun faae Lov til at drive Bankforretninger udenfor deres hidtidige Koncessionsomraade, naar vedkommende Landsregering androg derpaa og Forbundsraadet tillod det.

Det vil ses, at disse Bestemmelser vare stærkt paa-virkede af den engelske Bankakt, idet man navnlig fra den havde optaget Fastsættelsen af et bestemt Seddel-beløb for hver Bank, der ligesom i England tænktes normeret med det hidtidige Gjennemsnitsbeløb. Men bortset fra, at man derhos tillod dem — ligesom de skotske og irske Banker — at udstede Sedler, der vare dækkede af Metal, indeholdt Forslaget paa et væsentligt Punkt noget Nyt, idet Grænsen ikke som i England skulde være absolut, hvad der jo allerede havde vist sig uheldigt og ikke til at opretholde. Bankerne skulde altsaa være berettigede til at gaae ud over Grænsen, men kun mod at betale 5 % af det overskydende Beløb. Man gik herved ud fra, at dette ordentligvis ikke vilde svare Regning, og at det altsaa kun vilde ske, naar Diskontoen var mindst 5 %. I saa Fald vilde formentlig den høje Diskonto være et Vidnesbyrd om en uaf-viselig Trang til en Forøgelse af Omløbsmidlerne, og samtidig vilde den baade indskrænke Laanebegjærin-gerne og hidlokke Metal fra Udlandet, saa at Over-skridelsen kunde ventes kun at ville blive kortvarig og nødtvungen. Det var altsaa en Ventil, der aabnedes under særlig spændte og vanskelige Forhold.

Afgiften af 1 % af de udækkede Sedler skulde derhos gjøre det mindre tillokkende at udstede saa-danne i stort Omfang og ved at forringe Fortjenesten paa Sedlerne bringe Bankerne over imod Bestræbelser for at udvide deres Deposito- og Girovirksomhed og hellere skaffe sig Virkemidler ad den Vej end gennem Seddeludstedelse. Forpligtelsen til at modtage hinandens Sedler og derefter præsentere dem til Indløsning vilde ligeledes begrænde Omløbet og derhos tvinge Banken til stedse at være belavet paa at kunne indløse Sedler i et større Omfang.

Endnu bemærkes, at der selvfølgelig for de Banker

hvis Sedler skulde have frit Omløb i hele Riget, skulde gjælde ensartede Regler for Seddelfunderingen, medens disse hidtil havde været ret forskellige, og navnlig fastholdtes den saakaldte Trediedelsdækning med Metal, Reichskassenscheine eller andre Bankers Sedler, samt at Resten skulde dækkes af Vexler, idet man tillige, for saa vidt Bankerne ikke vilde gaae ind paa at begrænde deres Seddelmængde til Grundkapitalens Beløb, søgte at indskrænke de Forretningsarter, som skulde være dem tilladte, for derved at undgaa, at Midlerne skulde bindes fast i lidet bankmæssige Foretagender. Krisen 1857 havde godtgjort, at dette var Tilfældet med adskillige af de private Seddelbanker, og det strengere Normalstatut vilde derfor begrænde de paagjældende Bankers Virksomhed til Diskonto- og Lombardforretninger. Derhos stræbte man særlig efter at faa Giro- og Depositovirksomheden udvidet hos de forskellige Banker, og de nye Seddelfunderingsregler opmuntrede ikke lidet hertil, idet Bankerne vilde kunne udstede desto flere Sedler, jo mere deres Deposita gav Dækning herfor.

Her viser det sig da, hvad foran er fremhævet, at Banklovene hyppig saa udelukkende tage Sigte paa Sedlernes Sikkring, at der hertil lægges Beslag paa de Midler, som skulde tjene til Dækning ogsaa for andre Forpligtelser og tildels endog skulde synes i første Linie bestemte hertil.

I Forbundsraadet fandt Forslaget i alt Væsentligt Tilslutning, og Forhandlingerne der drejede sig mest om det Spørgsmaal, hvor stort et Seddelkontingent der skulde tildeles hver Bank. Det var fuldt saa meget politiske som økonomiske Hensyn, der her kom i Betragtning, idet man i særlig Grad lagde an paa at vinde Sydtysklands, navnlig Bayerns, Stemning for Loven.

Da Lovforslaget derefter forelagdes Rigsdagen, viste det sig hurtigt, at Spørgsmaalet om Oprettelse af en Rigsbank her var Hovedsagen. Det var særlig Bamberger, som strax meget bestemt betonedede, at Rigsbanken var den nødvendige Forudsætning for Opretholdelsen af det ny Møntsystem, idet man navnlig behøvede en saadan Bank til at regulere Landets Forsyning med Guld. Alle de øvrige Spørgsmaal vare derfor kun Biting; men uden Rigsbank havde Loven ingen Betydning. Medens Bamberger navnlig gjorde dette gjældende ud fra økonomiske Betragtninger, betonedes Fordringen om en Rigsbank af Lasker fra et rent politisk Synspunkt, idet Rigsbanken var det naturlige Udtryk for den tyske Enhedstanke.

Begges Udtalelser hilstes med saa stærkt Bifald, at Rigsdagens Stemning derved traadte tilstrækkelig klart frem, og den viste sig endnu bestemtere, da Fremskridtpartiets Fører, Eugen Richter, baade af økonomiske og politiske Grunde afgjort bekæmpede Rigsbanken. Eugen Richter hævdede Bankfrihedens Princip og de Anskuelser, som i 50'ne deltes af de fleste Økonomer; men det viste sig, at hans Tale kun fandt forholdsvis ringe Tilslutning.

Det Udvalg, hvortil Forslaget henvistes, tog strax med stor Stemmemæltighed den Beslutning, at det ikke ønskede at forhandle Sagen, førend der var fremkommet Forslag om Oprettelsen af en Rigsbank, og Camphausen nødsagedes derved til at opgive sin Modstand og fremsætte et Forslag om den preussiske Banks Omdannelse til Rigsbank. Dermed gik Sagen glat, saa meget mere som det foreslaaede Kontingentsystem i høj Grad vandt Flertallets Tilslutning, idet man mente derved at faae raadet Bod paa den overdrevne Seddeludstedelse, som havde fundet Sted i de sidste Aar. At denne havde sin egentlige Grund i den hele uheldige

Ordning af Bankvæsenet, der var opstaaet ved Enkeltstaternes meget forskjelligartede Koncessioner, og da navnlig i den derved fremkomne Mangel paa gjensidig Kontrol, som atter for en væsentlig Del skyldtes den mangelfulde Opfyldelse af Indløsningspligten saa vel som Mangelen paa regelmæssig og ensartet Regnskabsaflæggelse, og at Hovedsagen derfor burde være at raade Bod paa disse Mangler, synes ikke at have staaet Flertallet tilstrækkelig klart. Man slog sig derfor ogsaa til Ro med Lovforslagets Bestemmelser, hvorefter den faktiske Sikkring af Indløsningspligten ikke paalagdes som en absolut Pligt for alle Seddelbanker, men kun gjordes til Led i et Normalstatut, som det — formelt — stod Bankerne frit at underkaste sig eller ej, men som man ganske vist ventede, at alle Banker vilde underkaste sig. Forslaget undergik derfor ogsaa kun mindre væsentlige Ændringer; dog maa mærkes, at man opgav 1 % Afgiften af det udækkede Seddelbeløb, og at Forskjellen mellem de to Normalstatuter omtrent blev opgivet, saa at Fordelene ved at begrænde Seddeludstedelsen til Grundkapitalens Beløb bleve for ubetydelige til at friste Bankerne til at undergive sig en saadan Begrænsning. Paa den anden Side overførtes en Del af det strængere Normalstatuts Bestemmelser til det mildere, saa at der nu til alle Banker, som vilde kunne lade deres Sedler circulere i hele Riget, stilledes ret indsnævrende Fordringer med Hensyn til deres Forretningsvirksomheds Art og Omraade, — Fordringer, som snart viste sig altfor vidtgaaende og generende for et stort Antal Seddelbanker, som derfor foretrak at opgive Seddelemmissionen. Det var tildels netop den Omstændighed, at Rigsbanken i alt Væsentligt skulde stilles lige med Privatbankerne, hvor den kom til at optræde som deres Konkurrent, der medførte, at man da ogsaa til samtlige Seddelbanker stillede Fordringer, som vistnok

kunde være paa deres Plads overfor en Rigsbank, men næppe vare det overfor private Seddelbanker, som derved blev altfor ugunstigt stillede i Konkurrencen med de almindelige Aktiebanker, der ikke udstedte Sedler.

Paa ét Punkt skete en væsentlig Tilføjelse, idet Bamberger fik indsat en Bestemmelse (Banklovens § 14) om, at Rigsbanken skal være forpligtet til at købe Guldbarrer, som tilbydes den, til en Pris af 1392 Mk. pr. $\mathbb{G}$ Guld (1 $\mathbb{G}$ Guld = 1395 Mk). Herved sikkedes, at alt det Guld, som kom ind i Landet, strax vilde blive forvandlet til Penge i Form af Sedler, hvad der i Forbindelse med Bankens Indløsningspligt sikkede en Circulation, der ubetinget hvilede paa Guldet.

Spørgsmaalet om, hvilke Forandringer den preussiske Bank skulde undergaae, naar den gik over til at blive Rigsbank, fremkaldte endel Strid, idet Nogle holdt paa, at den helt burde gaae over til at blive Statsbank, idet Midlerne da skulde tilvejebringes ved et Statslaan. Særlig fra Socialdemokratiets Side fremkom Udtalelser om, at Banken burde være en Statsbank. Spørgsmaalet herom blev dog hurtig tilhægt, idet Rigsdagens Fler-tal rejste en levende Modstand derimod. Det maatte da ogsaa indrømmes, at Forslaget om en 5 % Afgift som Skranke for en overdreven Seddeludstedelse blev ganske upraktisk, naar det var Staten selv, der skulde erlægge den af sin egen Seddeludstedelse. Desuden stred Tanken om, at Staten skulde drive Bankvirksomhed, dengang endnu imod de almindelig anerkjendte og herskende økonomiske Principer. Men det har senere vist sig, at Spørgsmaalet er traadt frem med større Styrke under de stedfundne gjentagne Forhandlinger om Banklovens Fornyelse, idet den i 70'ne endnu fremherskende Uvillie imod at lade Staten udføre økonomisk Virksomhed senere har tabt sig endel, og Statsbanken

nu ogsaa paakaldes fra andre Sider end Socialdemokratiets.

Det blev derefter endnu et Spørgsmaal, om man skulde opretholde den hidtidige Ordning, hvorefter Staten var Andelsejer i Bankens Kapital. Men ogsaa dette blev opgivet, og det bestemtes, at Bankens Grundfond udelukkende skulde tilvejebringes ved privat Kapital.

Med de Ændringer, som Lovforslaget kom til at undergaae i Rigsdagen, fik Bankloven af 14. Marts 1875 følgende Hovedindhold:

§§ 1—11 give de almindelige Bestemmelser, hvoriblandt de vigtigste ere:

- (§ 1.) Beføjelsen til at udstede Sedler kan kun erhverves ved en Rigslov, ligesom den nu givne Beføjelse kun kan udvides ved en saadan.
- (§ 2.) Ingen er pligtig at modtage Sedler som lovlig Betaling, og de enkelte Landslove kunne ikke paalægge vedkommende Statskasse en saadan Pligt.
- (§ 3.) Banksedlens Minimum er 100 Mk. — Ved at sætte den mindste Seddels Beløb saa højt har man villet begrænse Kredsen af dem, blandt hvilke Banksedler circulere, til Saadanne, der i Almindelighed selv kunne danne sig nogen Forestilling om vedkommende Banks Solvents og derhos maa antages at have økonomisk Selvstændighed nok til at kunne nægte at modtage den. Desuden sikkrer man herved Existentsen af en betydelig Guldcirculation i selve Befolkningen, ud over hvad der ligger i Bankernes Kjældere.
- (§ 4.) Enhver Bank er forpligtet til strax at indløse sine Sedler og skal derhos modtage dem i Be-

taling ikke blot ved Hovedsædet, men ogsaa ved sine Filialer.

- (§ 7.) Seddelbanker maa ikke acceptere Vexler og ikke købe eller sælge Varer og Effekter paa Tid.
- (§ 8.) De skulle offentliggjøre Status 4 Gange maanedlig (senest 5te Dagen efter den 7., 15., 23. og 30. eller 31.) og deres Aarsstatus senest 3 Maaneder efter Aarets Udløb, efter et nærmere specificeret Skema.
- (§ 9.) For hver Bank bestemmes det Seddelbeløb, som kan være udækket af Metal; udsteder den flere, har den at erlægge 5 % af det overskydende Beløb, beregnet ugevis (jfr. § 10). Som Dækning regnes gangbar tydsk Mønt, Reichskassensscheine, andre Bankers Sedler, Guldbarrer og fremmed Mønt (beregnete til 1392 Mk. pr. g fint Guld). Bortfalder en Banks Seddelret, tilfalder hele dens udækkede Beløb Rigsbanken.
- (§ 11.) Udenlandske Sedler ere forbudte, for saa vidt de lyde paa tydsk Mønt, enten alene eller ved Siden af anden Værdiangivelse.

§§ 12—41 omhandle Rigsbanken, hvis Forhold til den hidtidige preussiske Bank derhos ordnedes i §§ 61—65. Fra den 1. Januar 1876 skulde den preussiske Bank blive tydsk Rigsbank c : „en under Rigets Opsyn og Ledelse staaende Bank, som besidder en juridisk Persons Egenskaber og har den Opgave at regulere Pengeomløbet i hele Rigsomraadet, lette Betalingsudligninger og sørge for den disponible Kapitals Frugtbargjørelse.“

Det hidtidige Fællesskab imellem Staten og private Andelsejere skulde ophøre og et tilsvarende Fællesskab imellem disse og det tydske Rige ikke sættes istedet. Preussen fik derfor sine ca. 1,9 Mill. Thaler udbetalte samt Halvdelen af Reservefondet og derhos en Skades-

løshedsholdelse af 15 Mill. Mk., som skulde udbetales af Rigsbanken. Denne skulde derhos overtage den preussiske Banks førnævnte Forpligtelse til aarlig at betale ca. 622,000 Thaler (1,865,730 Mk.) indtil 1925 incl. Aktionærerne i den preussiske Bank fik — imod at give Afkald paa alle deres „verbriefte Rechte“ — Ret til et tilsvarende Antal Aktier i Rigsbanken, og Rigsbanksleren skulde, for saa vidt de ikke gjorde Brug af denne Ret (hvad de saa godt som alle gjorde), tilbagebetale dem deres Kapital med deres Andel i Reservefonden samt derhos realisere Restbeløbet af den nye Aktiekapital, der blev sat til 120 Mill. Mk., fordelte paa 40,000 Andele. De nye Aktier (ca. 60 Mill. Mk.) bleve dels tegnede med en Opgjæld af 30 %, dels solgte paa Børsen til samme Pris. Denne Opgjæld tilfaldt ifølge Lovens § 24 Reservefonden.

Uagtet Riget ikke saaledes som tidligere den preussiske Stat blev Andelsejer i Banken, skulde det dog — som Betaling for Seddel-Privilegiet — have Andel i det aarlige Udbytte. Af dette skulde da ifølge § 24 Andelsejerne først have $4\frac{1}{2}$ % af Grundkapitalen, og efter at der dernæst var henlagt 20 % af Resten til Reservefonden, saa længe den ikke udgjorde $\frac{1}{4}$ af Grundkapitalen, skulde Restbeløbet deles lige imellem Riget og Andelsejerne, dog kun indtil disse havde faaet 8 %; derefter fik de af det Øvrige kun $\frac{1}{4}$, Riget $\frac{3}{4}$.

Medens Rigsbanken saaledes blev en juridisk Person, tilhørende private Andelsejere, fik den — ligesom tidligere den preussiske Bank — en fuldstændig Statsstyrelse, idet Rigsbankens Embedsmænd have Rigs-embedsmænds Rettigheder og Pligter; de lønnes af Banken, men saaledes, at Direktionens Lønning fastsættes paa de aarlige Rigsfinantslove, de øvrige Lønninger af Kejseren i Forbindelse med Forbundsraadet efter Rigsbankslerens Indstilling. Rigsbanksleren leder

den samlede Bankforretning gennem et Rigsbankdirektorium, bestaaende af en Præsident — den egentlig administrerende Bankdirekteur — og et i Statutterne fastsat Antal Medlemmer; de udnævnes paa Livstid af Kejseren efter Forbundsraadets Forslag og have i deres Forvaltning overalt at følge Rigsbankdirektorens Forskrifter og Anvisninger. Tilsynet med Styrelsen øver ligeledes Rigsbankdirektoren gennem et Rigsbankcuratorium, bestaaende af Rigsbankdirektoren selv som Formand og 4 Medlemmer, hvoraf et udnævnes af Kejseren og de 3 af Forbundsraadet. Det holder fjerdingaarlige Møder, i hvilke der forelægges det en Beretning om Bankens Status og et almindeligt Regnskab over alle Bankens Operationer.

Aktionærerne øve deres Indflydelse paa Forvaltningen gennem Generalforsamlingen*), hvis Opgave dog kun nærmest er at vælge et permanent Centraludvalg paa 15 ulønnede Medlemmer (og 15 Suppleanter), der hver skulle eje mindst 3 paa deres Navn lydende Andele (altsaa 9000 Mk.) og hvoraf mindst 9 skulle bo i Berlin; det holder mindst en Gang maanedlig under Rigsbankpræsidentens Forsæde Møder, i hvilke de ugentlige Beretninger om Virksomheden m. m. forelægges, saa vel som Direktionens Anskuelser om og Forslag angaaende Forretningernes Gang i Almindelighed. Derhos bliver dets Betænkning at indhente over forskellige (§32) nærmere angivne Forhold. Det vælger af sin Midte 3

*) I Banklovens § 40^a er bestemt, at Uøvelsen af Stemmeret paa Generalforsamlingen ikke maa betinges af Besiddelse af mere end én Andel, samt at ikke mere end 100 St. tør være forenede paa én Haand. Den første Bestemmelse er opretholdt i den i 1899 vedtagne Lov om Ændringer i Bankloven, uagtet den fastsætter, at de nye Andele kun skulle lyde paa 1000 Mk.; i den sidste Bestemmelse er derefter 100 forandret til 300, idet de ældre Andele nu give 3 Stemmer.

paa et Aar valgte Deputerede, der ere berettigede til at bivaane alle Rigsbankdirektoriets Møder med raadgivende Stemme (se nærmere § 34).

Rigsbankens Virksomheds Art er nøje fastsat i Loven (§§ 13—19) og væsentlig begrændset til Vexeldiskontering og Lombardlaan efter nøje angivne Regler samt til at købe og sælge Guld og Sølv samt Værdipapirer efter nærmere fastsatte Bestemmelser*) og indtil et vist foreskrevet Beløb, endvidere Deposito- og Giro-virksomhed samt Modtagelsen af Værdigjenstande i Forvaring og Forvaltning og endelig Incassoforretninger samt Kjøb og Salg af Effekter for privat Regning. Den er paa den ene Side forpligtet til at købe Guldbarrer til en Pris af 1392 Mk. pr. $\mathfrak{R}$ og paa den anden Side forpligtet til at indløse sine Sedler med gangbar, tydsk Mønt strax ved Hovedkassen i Berlin og derhos ved Filialerne, for saa vidt deres Kasse tillader det. Banken er derhos forpligtet til at modtage andre Bankers Sedler i Betaling til deres paalydende Værdi, saalænge disse Banker punktlig efterkomme deres Indløsningspligt, og det saavel i Berlin som ved sine Filialer i Byer paa over 80,000 Indbyggere, eller i den By, hvor den udstedende Bank har sit Sæde. Rigsbanken tør atter kun udgive disse Sedler paa sidstnævnte Sted og ellers kun præsentere dem ved den paagjældende Bank enten i Betaling eller til Indløsning.**)

*) Hvor vanskeligt og derfor ogsaa lidet heldigt det er i en almindelig Lovforskrift at give saadanne Regler, oplystes under Forhandlingerne i Rigsdagen bl. A. af Siemens, der paaviste, at Banken efter de givne Regler ikke turde give Laan paa engelske Consols, som lyde paa Navn, medens den derimod kan give Laan paa tyrkiske Statsobligationer, der ikke lyde paa Navn.

**) Ved denne Bestemmelse har man villet tvinge de private Seddelbanker til altid at være beredte paa at kunne indløse et ret betydeligt Quantum Sedler. Rigsbanken har ikke altid just

Rigsbankens Seddelemmission er uden Begrændsning; men den skal have Dækning for $\frac{1}{3}$ af sine circulerende Sedler i gangbar, tysk Mønt, Guldbarrer, Reichskassenscheine eller udenlandske Guldmonter, og Resten skal være dækket med Vexler med en Forfaldstid af højst 3 Maaneder og forsynede med 3 eller mindst 2 Navne. For saa vidt det ved Vexler dækkede Beløb overstiger 250 Mill. Mk., erlægges 5 % af det overskydende Beløb.

Rigsbanken er forpligtet til uden Betaling at fungere som Kasserer for Riget og berettiget til at overtage de samme Forretninger for Forbundsstaterne (§ 22), hvorimod iøvrigt Forretninger med Rigets eller de tyske Forbundsstaters Finantsforvaltninger kun tør gjøres, for saa vidt de falde indenfor Banklovens og Bankstatuternes Bestemmelser (§ 35).

Banken skal have Filialer i de større Byer; den havde ved Udgangen af 1898 17 Hovedfilialer (Reichsbank-Hauptstellen), 52 Bankstellen, 195 Nebenstellen med og 12 do. uden Kasseindretning samt 16 Waarendepots og 1 Kommandite, i alt 293 Filialer. Rigsbanken og dens Filialer ere i hele Riget fritagne for Stats- Indkomst- og Nærings-Skatter.

Riget forbeholdt sig Ret til, første Gang til d. 1. Jan. 1891 og derefter hvert tiende Aar efter forudgaaende 1 Aars Opsigelse, enten at ophæve Rigsbanken

vist sig nænsom i Anvendelsen af denne Bestemmelse, men oftere opsamlet en Banks Sedler i længere Tid for derefter pludselig at kunne præsentere en saa meget større Mængde til Indfrielse. Saaledes skal den særlig i 1880 i Løbet af et Fjerdingaar ihærdigt have opsamlet de af Bank für Süddeutschland udstedte Sedler for derefter paa to efter hinanden følgende Dage pludselig at præsentere ikke mindre end 5,3 Mill. Mk. til Indløsning. (W. Lotz, Geschichte u. Kritik des deutschen Bankgesetzes, S. 266—67).

og erhverve dens Grundejendomme til deres bogførte Værdi eller at erhverve samtlige Andele i Rigsbanken til den nominelle Værdi. I begge Tilfælde skulde Reservefonden deles imellem Riget og Andelsejerne.

De private Banker, der havde Seddelret, maatte ikke have Filialer eller Agenturer og deres Sedler ikke bruges til Betalinger udenfor deres egen Stads Territorium, med mindre de underkastede sig de i §§ 44 og 45 fastsatte Bestemmelser. Ifølge disse skulle de 1) indskrænke Anbringelsen af deres Midler til de for Rigsbanken i § 13¹⁻⁴ foreskrevne Forretninger (nemlig a. Kjøb og Salg af Guld og Sølv, b. Diskontering af Vexler (3 Maaneders, forsynede med 2 à 3 Navne) m. v., c. Lombardlaan paa højst 3 Maaneder samt d. Kjøb og Salg af de i Loven angivne Fonds og Effekter, i hvilke der dog kun højst tør anbringes det Halve af Bankens Kapital og Reservefond).

2) Dernæst skulle de aarlig henlægge 20 % af Overskuddet udover $4\frac{1}{2}$ % Udbytte til en Reservefond, saalænge indtil denne udgjør $\frac{1}{4}$ af Grundkapitalen.

3) De skulle altid have deres Sedler dækkede efter samme Regler som Rigsbanken, og

4) de skulle indløse deres Sedler i Berlin eller Frankfurt a/M senest Dagen efter Præsentationen. Derhos skulle de 5) forpligte sig til at modtage andre Bankers Sedler paa lignende Maade som Rigsbanken og

6) give Afkald paa Privilegier, der stride mod det foran Anførte, samt endelig 7) indvilge i at miste deres Seddelret til samme Terminer, som Rigsbankens Seddelret kan tilbagekaldes, efter et Aars Opsigelse.

For saa vidt Bankerne opfyldte disse Betingelser blev der dog kun givet dem Tilsagn om, at der paa vedkommende Landsregerings Andragende af Forbundsraadet kan gives dem Tilladelse til at drive Bank-

forretninger ved Filialer eller Agenter udenfor deres eget Lands Territorium. Kun saafremt de tillige inden 1. Jan. 1876 efterviste, at deres Seddelemmission var begrændset til det Beløb, som deres indbetalte Grundkapital udgjorde d. 1. Jan. 1874, fritoges de for foranævnte Punkt 2 og fik derhos i Forbindelse med Retten til at lade deres Sedler circulere i hele Riget tillige Bemyndigelse til at have Filialer og Agenter der.

De fastsatte Betingelser for at kunne udstede Sedler, der havde Omløb i hele Riget, var imidlertid saa strænge, at det for Banker, hvis tilladte udækkede Seddelmængde kun var lidet betydelig, næppe svarede Regning at underkaste sig dem, idet de da maatte forandre deres hele Forretningsførelse og opgive Virksomhedsgrene, som flere af dem allerede havde udviklet ret betydeligt.*) Dette var saaledes Tilfældet med Rostocker Bank, der ganske havde maattet opgive en af sine vigtigste Forretninger, Udlaan paa Hypotheker; den erklærede derfor, ikke at ville underkaste sig Betingelserne og forblive lokal Seddelbank. Men da den mecklenburgske Regering forbed Modtagelsen af dens Sedler i de offentlige Kasser, nødsagedes den til at bøje sig, og i 1877 opgav den Seddelretten. Derimod har Banken i Braunschweig, der heller ikke vilde gaa ind paa de opstillede Betingelser, fortsat sin Seddelemmission, hvoraf 2,8 Mill. Mk. kunde være udækket. Den forblev derfor ogsaa rent lokal, og dens Seddelcirculation er begrændset til Braunschweig.

Af de andre ialt 30 private Seddelbanker opgav

*) I hvilken Grad Bankloven har generet de private Seddelbanker, turde tilstrækkeligt fremgaae deraf, at selv de større Seddelbanker som Sächsische, Württembergische, og Badische Bank samt Bank für Süddeutschland i de 12 første Aar kun have kunnet give deres Aktionærer en gennemsnitlig Dividende af henholdsvis 5,63 — 5,07 — 4,89 og 4,88 %.

derimod 12 strax deres Emissionsret, hvorved Rigs bankens skattefrie udækkede Seddelbeløb forøgedes til 271,9 Mill. Mk. Senere kom efterhaanden andre til den Erkjendelse, at Seddelretten var for dyrt kjøbt med Opgivelsen af de tilvante Virksomheder, og efter et Tiaars Prøvelser opgav de den derfor; og de preussiske Seddelbanker nægtedes der — med Undtagelse af Frankfurter Bank — simpelt hen ved Koncessionens Udløb Fornyelse af denne. Ialt have saaledes nu 25 Banker opgivet Seddelretten*). Disse 25 Bankers udækkede Seddelbeløb blev saaledes overført til Rigsbanken, som derefter kunde udstede 293,1 Mill. Mk. udækket. Af de tilbageblivende 6 Banker (foruden Braunschweigische) tilhøre de 5 Mellem- og Sydtydsklands souveraine Stater, nemlig: Bayerische Notenbank med 32 Mill. Mk., Würtembergische do. med 10 Mill. Mk., Badische Bank med 10 Mill., og Bank für Süddeutschland i Darmstadt med 10 Mill. samt Sächsische Bank i Dresden med 16,7 Mill. Mk. — tils. en udækket Seddelmængde paa 78,7 Mill. Mk. I Preussen findes foruden Rigsbanken kun Frankfurter Bank med 10 Mill. Mk., der opretholdes som en Modvægt mod de sydtydske Banker, hvis Sedler ellers let vilde finde Indgang i det sydvestlige Preussen. Dens Koncession er derfor ogsaa kun forlænget paa ubestemt Tid med en Opsigelsesfrist af 1 Aar.

Det samlede udækkede Beløb var 385 Mill. Mk. Ved Trediedelsdækning kom hertil altsaa 192½ Mill. Mk. dækket med Metal. For saa vidt Seddelmængden oversteg disse 577½ Mill., behøvede fremdeles kun ⅓ af det Overskydende at være dækket med Metal; men i saa Fald skulde der af det Øvrige erlægges en Afgift

*) Allerede i 1879 var Antallet af private Seddelbanker gaaet ned til 17; 1887 gik det ned til 15, 1890 til 12, 1891 til 8 og 1894 til 7

af 5 %. Skulde dette undgaaes, maatte altsaa Beløbet fuldt dækkes med Metal.

Det maa sikkert erkjendes, at den saaledes trufne Ordning var særdeles sindrigt udtænkt, og efter Omstændighederne maa den ogsaa siges at have været vel skikket til at naae sin Hensigt: Tilvejebringelsen af en stor Central-Seddelbank og Indskrænkning af de private Seddelbanker og deres Seddelemmission. Men ved Siden heraf kan det ikke nægtes, at den kun har naaet dette Maal ved en vel formelt uangribelig, men reelt meget haard Fremfærd overfor de private Seddelbanker, og at den hele Ordning havde sine svage Sider.

Trediedelsdækningen, som giver Seddelcirculationen den fornødne Elasticitet, idet den frembyder Mulighed for i et givet Øjeblik at forøge Seddelmængden med indtil det Tredobbelte af det Beløb, hvormed Circulationen ellers vilde være bleven forøget ved selve den tilkomne Metalmængde, frembyder i sig selv ingen Fare overfor de Forøgelser, som den periodiske Tilvæxt i den indenlandske Omsætnings Krav paa Grund af Terminer, Høstopkjøb, Saisonudgifter, Udbetaling af Tyendeløn og Husleje m. v. foranlediger. De til disse Øjemed udstedte Sedler ville atter strømme tilbage til Bankerne igjennem Tilbagebetaling af Laan eller som Deposita, uden at de kræves indløste med Guld.

Men noget anderledes bliver Forholdet, naar Seddelmængdens Forøgelse paakræves af Spekulationsopkjøb, der medføre Forpligtelser overfor Udlandet, Forpligtelser, som maa opfyldes ved Forsendelse af ædelt Metal, som altsaa maa søges erholdt i Banken ved Præsentation af dens Sedler til Indløsning. For hvert 1000 Mk., der saaledes præsenteres Banken, maa den da sørge for yderligere at drage 2000 Mk. i Sedler ud af Circulationen, dersom Trediedelsdækningen skal opretholdes. En klog og forsigtig Bankbestyrelse vil derfor heller

aldrig lade sig friste til at gaae til den yderste Grændse af den Ret, som Trediedelsdæknings-Systemet giver den til at udstede Sedler, men altid sørge for en meget stærkere Dækning for at have en passende Reserve og afpasse denne efter Forholdene i det enkelte Øjeblik. Har man nu imidlertid ikke den Tillid til Bankbestyrelserne, at de ville være deres Opgave i saa Henseende voxen, yder det efter Englands Mønster optagne faste Kontingentsystem et paalideligt Korrektiv, idet Bankbestyrelsen — trods Principet om Trediedelsdækning — tvinges til at forøge sin Metalreserve i samme Forhold, som den samlede Circulation voxer. Med det i Bankloven for Rigsbanken normerede Kontingent af 250 Mill. Mk. vilde denne saaledes efter det engelske Kontingentsystem kun kunne blive staaende ved Trediedelsdækning, saa længe dens samlede Seddelmængde ikke oversteg 375 Mill. Mk. *) Alt, hvad der gik ud herover, maatte dækkes fuldt med Guld, og Dækningen saaledes blive forholdsvis stedse stærkere, jo mere Omsetningens Krav voxede. Allerede ved en Seddelmission af 500 Mill. Mk. maatte den have halv Dækning, og den vilde da ikke paa nogen Maade være udsat for at komme i Forlegenhed eller blive nødsaget til at inddrage circulerende Sedler, fordi et Beløb af indtil 125 Mill. Mk. i Sedler præsenteredes den til Indfrielse med Guld. Men faktisk var da hermed ogsaa Trediedelsdæknings-Principet opgivet.

Man blev imidlertid i Tydskland ikke staaende ved dette engelske Kontingentsystem, der — man kunde næsten sige: brutalt — gør Seddeludstedelsen helt automatisk og Seddelbanken til en blot og bar Maskine.

*) Da en eventuel Indløsning af Reichskassenscheine ogsaa paa-hviler Rigsbanken, vil der i Virkeligheden ved en saadan Seddelmængde snarere være en Fjerdedels- end en Trediedelsdækning.

Belært af Erfaringerne fra England indsaae man Nødvendigheden af at give Bankbestyrelsen noget friere Hænder til at afpasse Seddelemmissionen efter Forholdenes Krav og af at skabe en Ventil, der forhindrede Maskinen fra under visse Omstændigheder at gaae helt i Staa. Dette skete ved Indførelsen af den 5 %'s Afgift, der ikke just indførtes af fiskale Grunde for at skaffe Staten en Indtægt, men nærmest som den fornødne Kontravægt paa Ventilen. Bankbestyrelsen fik fuldstændigt frie Hænder til at gaae saa ofte og saa langt ud over det normerede Kontingentbeløb, som Forholdene efter dens Skjøn krævede; men af det overskydende Beløb skulde der erlægges 5 % i Afgift til Staten. Banken vilde saaledes kun kunne gaae til en saadan Forøgelse uden Tab, naar Bankdiskontoen var 5 %, og den vilde kun opnaae en Fordel ved at gaae ud over Kontingentbeløbet, saafremt Bankdiskontoen kunde holdes over 5 %.

Med denne Bestemmelse gjengav man da Seddel-circulationen en Del af den Elasticitet, som Kontingentbestemmelsen berøvede den og som en Seddelemmission, der skal opfylde sin Hensigt, ikke kan undvære, — men ogsaa kun en Del. Det hele System vilde være ikke blot sindrigt, men virkelig godt og tilfredsstillende, dersom det var muligt at afpasse det afgiftsfrie Kontingent saaledes, at det fuldt ud svarede til den indenlandske Omsætnings Krav paa de Tider, da dette periodisk naaer sit Maximum. Men det er klart, at, selv om dette virkelig havde været Tilfældet i det Øjeblik, Bankloven gaves, vilde det ikke vedblivende kunne være Tilfældet, efterhaanden som Aarene gik og Befolkningens stadige Forøgelse bragte den indenlandske Omsætnings normale Krav til ligeledes at voxe, og end mindre, dersom denne sidste endog viste sig at voxe stærkere end Befolkningen paa Grund af den tiltagende

Velstand og den hele økonomiske Udvikling. Det maatte simpelt hen blive et Tidsspørgsmaal, hvornaar Banklovens Bestemmelser vilde ophøre at være tidsvarende — og dette er da ogsaa nu ved Banklovens Fornyelse i 1899 bleven erkjendt.

Dertil kommer endnu, at Banklovens Bestemmelser maatte forudses at ville berøve Privatbankernes Seddel-emission saa godt som al Elasticitet og gjøre den til et fast Led i Rigets samlede Circulation. De vilde fornuftigvis — som det ogsaa i Anmærkningerne til Lovforslaget af 1899 fremhæves at være bleven Tilfældet — „i pengeknappe eller kritiske Tider overlade til Rigsbanken at sørge for Trafikens Forsyning med Betalingsmidler og iøvrigt simpelthen udnytte de dem tildelte Seddelkontingenter som rentefrie Driftskapitaler. Medens de i sædvanlige Tider stedse vilde vide at holde deres Seddelomløb saa umiddelbart ved Grænsen af det afgiftsfrie Beløb som muligt, vilde de omtrent indstille den yderligere Seddeludstedelse, saa snart den ikke mere gav noget Udbytte.“ Det angives da ogsaa, at „deres samlede Seddelomløb ikke har føjet sig efter Erhvervslivets Spændinger, men i Reglen holdt sig indenfor den afgiftsfrie Grænde og kun sjældent overskredet denne og da kun med ringe Beløb.“ Privatbankernes Seddelemmission have derved i det Væsentlige tabt Bankseddel-Karakteren og ere nærmest blevne et Sidestykke til den Circulation af „Reichskassenscheine“, som det er indrømmet Riget at have.

Paa den anden Side naaedes herved, hvad der var Flertallets Ønske, at Rigsbanken alene kom til at regulere Pengeomløbet. Men Byrden herved, baade ved Anskaffelsen af den fornødne Guldbeholdning og ved Erlæggelsen af den 5 %'s Afgift, maatte da ogsaa falde udelukkende paa den og stundom føles ret tungt. Thi da de private Seddelbanker som Regel ikke holde

stort større Metalbeholdning, end der er absolut nødvendig for ikke strax ved en Indfrielse af Sedler at bringe den ned under det legale Forhold — altsaa gjennemsnitlig 40 à 45 % af Seddelcirculationen —, er i Tydskland som andre Lande med en Centralbank Rigsbankens Metalbeholdning det eneste Reservoir, hvorfra der kan faaes Guld til de nødvendige Afgjørelser af Mellemværender med Udlandet. Den nødsages da allerede herved til at holde en langt stærkere Metaldækning end den legale Trediedelsdækning, og dette saa meget mere, som det ogsaa bliver den alene, som ved en forøget Seddelemmission maa fyldestgøre den indenlandske Omsætnings til Tider stærkt voxende Krav til forøgede Omløbsmidler og endog maa være beredt paa, at begge Krav kunne blive gjorte samtidigt. Men naar den saaledes for eventuelt at kunne fyldestgøre dem jævnlig maa holde en saa stor Metalbeholdning, at den endog bliver større end Seddelcirculationen, saa at der slet ingen udækkede Sedler findes*), og paa den anden Side jævnlig maa forøge sin Seddelmængde ud over det afgiftsfrie Kontingent paa Tider, da Diskontoen er under 5 %, saa at denne Forøgelse bliver en ret betydelig positiv Udgift for den — saaledes i 1896 ca. 464,000 og i 1897 ca. 767,000 Mk., uagtet Diskontoen ikke naaede op over 5 %; i 1898, da Diskontoen fra 15. Novbr.—31. Decbr. var over 5 %, blev Afgiften endog 1,927,000 Mk. —, saa bliver dette „Seddelprivilegium“ tilvisse en saa ringe Fordel for Banken, at det synes meget højt betalt med den Andel i Gevinsten, som den maa afstaae til Staten**).

*) I 1888 var dette Tilfældet ved ikke mindre end 28 Ugeopgjørelser, i 1892 ved 27, i 1894 ved 22 og i 1895 ved 20.

**) I de 22 Aar 1876—97 har Banken i Alt — naar Afstaaelsessummens 15 Mill. Mk. og den i Banklovens § 61^b fastsatte aarlige Betaling af ca. 1,80 Mill. Mk. sammenregnes med Sta-

Værre er det dog, at den hele Ordning tiltrods for den sindrigt opfundne Ventil frembyder samme Fare som den engelske Bankordning, om end i noget fjærnere Perspektiv: at der paa en Tid, da indre Forhold, særlig en Krise, kræver en betydelig Forøgelse af Omløbsmidlerne samtidig med, at betydelige Guldexporter til Udlandet blive nødvendige, kan komme det Øjeblik, da Banken er ude af Stand til at fyldestgøre begge Krav indenfor den lovbestemte Dækningsregel *).

1876—1899.

Banklovens Fornyelse i 1889 og 1899.

Som foran anført tilsigtede Banklovens Bestemmelser en Indskrænkning af de i Aarene 1870—73 stærkt forøgede Seddelbeløb i Tydskland, der fra 1870—72 var voxet fra ca. 840 til ca. 1360 Mill. Mk., af hvilket sidste Beløb ca. 600 Mill. vare udækkede. Endnu ved Udgangen af 1873 var Seddelmængden 1357 Mill., hvoraf 444 Mill. udækkede Sedler. Derefter indskrænkedes successive Seddelmængden, saa at den allerede før

tens Andel i den aarlige Gevinst (indtil Udg. af 1897 tils. 81,3 Mill. Mk.) samt Seddelafgiften — betalt Riget ca. 140 Mill. Mk. (Jfr. Helfferich: Zur Erneuerung des deutschen Bankgesetzes. S. 53—56).

*) Jfr. Kaemmerer: Reichsbank und Geldumlauf, 2. Udg. 1898, hvor det (S. 50 og 73) paapeges, at to Gange i en enkelt Uge — 23.—30. Septbr. henholdsvis 1896 og 1897 — Bankens Metalbeholdning er bleven formindsket med 74,5 à 85,8 Mill. Mk., samtidigt med at Seddelomløbet har maattet forøges med henholdsvis 208,6 og 206,1 Mill. Mk., — en Forringelse af Status med 283,1 à 291,9 Mill. Mk. i en eneste Uge. Noget Lignende, om end i lidt mindre Omfang (62,1 + 189,7), gjentog sig i Ugen 23—31. Decbr. 1898, uagtet Diskontoen da alt i en Maaned havde staaet paa 6 %.

Banklovens Ikrafttræden var nedbragt til ca. 1050 Mill. i 1875, hvoraf knap 400 Mill. udækkede. Man gik da ved Banklovens Vedtagelse ud fra, at der fremtidig vilde behøves en Seddelmængde af omtrent en Milliard for hele Riget, hvoraf 385 Millioner kunde forblive udækkede, medens ca. 60 Mill. vilde blive dækkede med Reichskassenscheine eller andre Bankers Sedler; der vilde da udkræves en Metalbeholdning af 555 Mill. Mk., hvorved altsaa $55\frac{1}{2}\%$ af Sedlerne vare dækkede med Metal. Indrømmelsen af Trediedelsdækningen vilde saaledes blive mere nominel end reel og vilde blive det endnu mindre, jo mere den samlede Seddelmængde maatte voxe paa Grund af Omsætningens stigende Krav. Foreløbig syntes Bevægelsen dog snarest at gaae i modsat Retning. I Begyndelsen af 1876 nedbragtes Seddelmængden endogsaa saa stærkt, at den i April 1876 var gaaet ned under 700 Mill. Mk., hvoraf 372 udækkede. Men efter 1876 voxede den atter og gik allerede i 1880 op over de 1000 Mill., 1886 over 1200 Mill. og har i Gjennemsnit 1895 udgjort 1273, 1896: 1261, 1897: 1266 og 1898: 1306 Mill. Mk., medens alene Rigsbankens Seddelomløb i Gjennemsnit fra 1895 - 98 har udgjort 1097,³ Mill. Mk.

Metalfonden har derfor maattet forøges meget betydeligt og det saa meget mere, som den i de senere Aar som Regel er holdt en Del over det nødvendige Beløb, saa at den stundom endog har overskredet den hele Seddelmængde. I 1894 var saaledes i Gjennemsnit kun 30 Mill. udækkede, senere er dette Gjennemsnitsbeløb steget, var i 1896: 158, 1897: 180 Mill., 1898: 238 Mill. Mk., men altsaa dog betydeligt nedenfor den tilladte Grændse.

Dette gjælder dog kun om det aarlige Gjennemsnit; betragter man derimod de forskjellige Tider af Aaret, stiller Sagen sig endel anderledes, idet det normerede

skattefrie Kontingent da ingenlunde har vist sig tilstrækkeligt. Det var dog først 1881, at det viste sig nødvendigt at overskride det afgiftsfrie Beløb af udækkede Sedler (med 26 Mill. Mk.); men derefter har dette de fleste Aar været Tilfældet og tildels i stigende Omfang, saa at medens Afgiften for Aarene 1881—88 ialt kun var ca. 130,000 Mk., udgjorde den i 1896 ca. 464,000, 1897: 767,000 og 1898 endog henved 2 Mill. Mk., og dog har Diskontoen i al denne Tid kun ganske undtagelsesvis oversteget 5 % og kun i kortere Perioder været 5 %.*) Dette peger henimod Hovedfejlen ved Bankanordningen, at man absolut fastslog det udækkede Seddelbeløb, og dette i Virkeligheden uden nogen Undersøgelse af, om det fastsatte Tal netop maatte siges at ramme det Rette, medens det ingen Plads lod aabent for Omsættningens vekslede Krav, der altsaa helt maatte fyldestgøres med Metal.

Ganske vist har man ment, at Afregningen mellem Bankens mange Filialer og det derved udviklede Giro-system skulde supplere Seddelcirculationen og i voxende Grad erstatte andre Omsættingsmidler. Dette System

*) I de enkelte Aar har Afgiften udgjort:

1881—85: 27,179 — 32,718 — 0 — 34,040 — 2,724 Mk.

1886—90: 35,584 — 0 — 0 — 235,966 — 338,628 Mk.

1891—95: 0 — 0 — 40,122 — 0 — 224,041 Mk.

1896—98: 464,801 — 767,916 — 1,927,414 Mk.

Indtil 1888 fandt en Overskridelse af Rigsbankens Kontingent kun i ét Aar (1882) Sted ved mere end én Ugeopgjørelse og i Alt 1881—88 kun 6 Gange; derefter have Overskridelserne vist sig i følgende Antal Ugeopgjørelser: 1889: 3, 1890: 6, 1893: 1, 1895: 3, 1896: 6, 1887: 9, 1898: 16. Ved disse 50 Ugeopgjørelser, da Banken maatte betale Riget 5 % af Overskridelsen, var Bankens egen Diskonto de 21 Gange under 5 % (indtil kun 3 %), og kun 8 Gange oversteg den 5 % (3 Gange i Oktbr.—Decbr. 1890 og 5 Gange i Novbr.—Decbr. 1898).

har ogsaa virket til ikke ringe Gavn, og Giroomsætningen er fra 16 Milliarder i 1876 efterhaanden voxet til 115 Milliarder i 1897. Denne Udvikling har da gjort Seddelmængdens faste Begrænsning noget mindre følelig, saa meget mere, som de paa Girokonto deponerede Beløb kunne medregnes til Dækningsfonden, og fra forskellige Sider peges der da ogsaa stærkt paa denne Giroomsætning som et virksomt Middel til at erstatte Penge i Omsætningen. Det viser sig imidlertid, at Forventningen herom er overdreven (jfr. foran S. 16—20), og det fremhæves nu i selve Anmærkningerne til Lovforslaget af Jan. 1899, at „omendskjøndt Tyds-lands Metalforraad siden Møntreformens Begyndelse har mere end fordoblet sig, og de stedse betydningsfuldere Betalingsudligninger ved Checks, Bogoverførelser og Afregninger have udviklet sig overordentlig, . . . er ikke blot Seddelomløbet i og for sig, men navnlig Forskjellen imellem Maximum og Minimum af de udækkede Rigsbanksedler i de sidste Aar tiltaget overordentlig. Medens denne Forskjel i 1876—78, i hvilke Aar ingen Overdækning fandt Sted, kun beløb sig til 212,4 Mill. Mk., steg den i de følgende Femaars-Perioder til

1879—83: 325,3 Mill. Mk.

1884—88: 479,6 — —

1889—93: 535,6 — —

1894—98: 754,1 — — “

Systemets Mangel paa Elasticitet har dermed klart lagt sig for Dagen, og Nødvendigheden af i hvert Fald at forøge den udækkede Seddelmængde, efterhaanden som Befolkningen og Omsætningerne voxe, paatrængt sig saa stærkt, at man omsider i 1899 har stræbt at raade nogen Bod paa Manglerne.

Ved Rigsbankloven (§ 41) havde Riget, som anført, forbeholdt sig Ret til først fra 1. Januar 1891 og siden hvert 10de Aar efter forudgaaende Opsigelse med 1

Aars Frist at ophæve Rigsbanken imod at købe dens faste Ejendomme til bogført Værdi (nu ca. 35 Mill. Mk.) eller at købe samtlige Rigsbankaktier til pari. I begge Tilfælde tilfaldt kun Halvdelen af Reservefonden Aktionærerne. Og for saa vidt noget Saadant skete, skulde Riget være berettiget til at fratage Privatbankerne Seddelretten (§ 44⁷). Ved denne Bestemmelse er altsaa Spørgsmaalet om en monopoliseret Statsseddelbank sat paa Dagsordenen hvert 10de Aar.

Første Gang Spørgsmaalet laa for, bestemte man sig, navnlig efter at de sydtyske Regeringer havde erklæret deres Landsbanker for uundværlige, baade i Forbundsraadet og senere i Rigsdagen, til at lade Alt blive uforandret (Lov af 18. Septbr. 1889) dog med følgende Ændringer til Rigets Gunst:

- 1) at Aktionærernes forlods Dividende nedsattes fra $4\frac{1}{2}\%$ til $3\frac{1}{2}\%$,
- 2) at 20 % af Restudbyttet skulde henlægges til Reservefonden, indtil denne naaede 30 Mill., hvad den gjorde 1891,
- 3) at det Overskydende skulde deles lige mellem Riget og Aktionærerne, indtil disse havde faaet 6 %, hvorefter $\frac{3}{4}$ tilfaldt Riget og kun $\frac{1}{4}$ Aktionærerne.

I og for sig vare disse Ændringer — til Fordel for Riget og til Ugunst for Aktionærerne — ganske ubegrundede, da Seddelprivilegiet ikke udvidedes, og al den Forøgelse, som Bankens Gevinst fik, skyldtes dens Udvikling af de frie Grene af Bankvirksomheden. De kunde nærmest kun forsvares dermed, at Riget gav Afkald paa sin Ret til helt at tilegne sig Banken, og for saa vidt kan det da betragtes som ret heldigt, at Rigets voxende Andel i Bankover-kudet har gjort Fristelsen til at forvandle Banken til Statsbank betydelig mindre. Resultatet af de nævnte Bestemmelser har nemlig været, at, medens Aktionærerne 1876—90 havde

faaet et gennemsnitligt Udbytte af 7,59 Mill. eller 6,33 %₀, og Staten 2,31 Mill. = 1,93 %₀ af Aktiekapitalen, have Aktionærene 1891—98 vel paa Grund af Bankens forøgede Virksomhed faaet et lidt større Udbytte, nemlig 8,62 Mill. eller 7,19 %₀; men Staten har faaet gennemsnitlig 7,32 Mill. eller 6,10 %₀ af Aktiekapitalen, og dette Forhold har været voxende: i 1896 var Bankens Nettofortjeneste 17,4 Mill., 1897: 19,39 Mill., 1898: 22,27 Mill.; deraf fik Aktionærene henholdsvis 9, 9,5 og 10,2 Mill. = 7,5, 7,9 og 8,5 %₀, medens Staten fik 8,40, 9,89 og 12,05 Mill. = 7, 8,2 og 10 %₀ af Aktiekapitalen — uagtet den aldeles ingen Kapital har anbragt i Banken.

Sammenlignes det Udbytte, som Rigsbankens Aktionærer faa, med det tilsvarende fra andre lignende Banker, viser der sig end mindre Grund til en saadan Beskjæring af Aktionærernes Udbytte, særlig naar det erindres, at Aktierne tegnedes til en Kurs af 130 %₀; thi i Tiaaret 1884—93 fik Rigsbankens Aktionærer gennemsnitlig 6,6 %₀,

Østrig-Ungarns Banks Aktionærer	7,11	% ₀ ,
Bank of Englands	—	10 % ₀ ,
og Banque de France's	—	15,8 % ₀ .*)

Desuagtet synes man fra flere Sider stærkt opsat paa at lade Riget overtage Rigsbanken som Statsbank. Antallet af dem, der interessere sig herfor, er nemlig i Tidens Løb efterhaanden voxet, idet de — ifølge W. Lotz**) — kunne henregnes til 4 forskjellige Grupper:

1) De, der overhovedet forstaa sig lidt paa Bankvæsen og mene, at Aktionærene have en ublu Fordel af Seddelretten, som Staten selv kunde tiltage

) Det maa ikke overses, at Udbyttet tildels er nominelt, da vel de færreste Aktionærer have erhvervet deres Aktier til pari. Jfr. foran S. 256).

**) Der Streit um die Verstaatlichung der Reichsbank (Annalen des Deutschen Reichs 1898 S. 161—83).

sig. Hertil bemærker nævnte Forf., at denne Fordel hyppig overdrives betydeligt. Selve Udgifterne ved Seddeltilvirkningen ere større, end det almindelig antages. Det maa derhos erindres, at Seddeludstedelsen og Indløsningen kræve et betydeligt større Personale end ellers nødvendigt, særlig i Tydskland, hvor de strænge Bestemmelser om Dækning ved Vexler alene nødvendiggjøre et stort, sagkyndigt Personale. Endvidere maa det erindres, at Seddelbanken altid maa holde en forholdsvis stor Kassebeholdning, af hvilken den ingen Rente faar. Forf. fremhæver derfor ogsaa, at det gennemsnitlige Beløb af udækkede Sedler langt fra udgjør de tilladte 385 Mill. Mk., men i 1896 kun var 240 Mill., i 1894 endog kun 107 Mill. for samtlige Banker (jfr. foran S. 308). Og da de udækkede Sedler skulle dækkes med Vexler, kan Beløbet kun regnes forrentet med den gennemsnitlige Diskonto for bedste Vexler, som i de to nævnte Aar var henholdsvis 3,6 og 3,1 %₀. I 1894 kunde saaledes Fordelen ved Seddelprivilegiet for samtlige Seddelbanker tilsammen højst kun udgjøre lidt over 3 Mill. Mk. — ikke 20—25 Mill., som det paastaaes af Privilegiets Modstandere.

2) Socialdemokraterne, som efter deres almindelige Principer sværme for en Statsbank, samt de, der ere ubetingede Beundrere af Statsbanesystemet, og derfor med samme Tillid vilde se Banken i Statens Haand.

Overfor de Sidstnævnte maa det gøres gjældende, at Bankvirksomhed langt mindre end Jernbaner kan drives efter almindelige, for længere Tid fastslaaede, Regler og ganske anderledes maa afpasses efter hurtigt vexlende økonomiske Forhold og Situationer. Men iøvrigt maa det erkjendes, at Rigsbankens hele Ordning under Statsembedsmænd som de helt igjennem Ledende og Styrende og med en meget ringe Indflydelse for Aktionærernes Repræsentanter (Centraludvalget) giver

Statsbankprincipets Modstandere en svag og vanskelig Stilling*). Dog maa man sikkert give Forf. Ret i, at allerede det, at Banken og ikke Staten lønner Bankembedsmændene (undtagen Reichsbankdirectoriums Medlemmer), har sin store Betydning ved at holde disse Lønningsspørgsmaal udenfor de parlamentariske Partikampe. Og ligeledes har han sikkert Ret i, at Staten finantsielt kun vilde vinde overordentlig lidet ved at overtage Rigsbanken.

3) Agrarerne, som mene, at deres parlamentariske Indflydelse vilde kunne gjøre sig stærkere gjældende overfor en Statsbank til Fordel for Laan til Landmænd.

Overfor disse hævdes det med Grund, at det som Regel vil ligge ganske udenfor en Banks naturlige Opgave at give Landbruget de lange, faste Laan, som det overvejende har Brug for (jfr. foran om Banque de France), og at det i hvert Fald ikke kan være en Rigsbanks Opgave at give Laan til dem, som ikke andetsteds kunne forskafe sig Laan.

4) Bimetallisterne, idet de mene, at den nuværende Rigsbank er Monometallismens vigtigste og mest energiske Støtte.

Det var derfor at vente, at Bestræbelserne for at gjøre Rigsbanken til Statsbank i Tidens Løb snarest vilde voxe, og at den Omstændighed, at der herved vilde opnaaes en forøget Indtægt for Riget, der kunde anslaaes til 4 Mill. Rmk. om Aaret, vilde øve ikke saa ringe Indflydelse paa mange Rigsdagsmænds Stemning, naar Spørgsmaalet om Rigsbanklovens Fornyelse atter

*) Et i Rigsdagskommissionen angaaende Bankloven fremsat Forslag om kun at forlænge den bestaaende Lov et Aar begrundedes ved, at „Banken er faktisk allerede en Statsbank, den ledes kun af Statsemdsmænd, og der er ingen Grund til at befrygte, at den som Følge af, at den formelt gjøres til Statsinstitut, skulde kunne blive ledet endnu mere bureaukratisk.“

kom til Forhandling. Dette skete i Januar 1899, da Forslag til Forandringer i Bankloven af 1875 forelagdes Rigsdagen. De 4 Hovedpunkter heri vare:

1) Rigsbankens Grundkapital forøges til 150 Mill. Mk.; de nye Andelsbeviser, lydende paa 3000 Mk. hver, tilbydes de gamle Andelsejere, saaledes at de for hver 4 Andelsbeviser kunne tegne et nyt.

2) Rigsbankens afgiftsfrie Seddelkontingent forhøjes til 400 Mill. Mk., saa at det samlede afgiftsfrie Kontingent fremtidig bliver 491,6 Mill. Mk.

3) Rigsbankens Nettoudbytte fordeles fremtidig saaledes, at a) Andelsejerne først faae $3\frac{1}{2}\%$ af Grundkapitalen, b) derefter 20% af det Overskydende henlægges til Reservefonden, indtil den udgjør $\frac{2}{5}$ af Grundkapitalen (60 Mill. Mk.), og c) Restbeløbet deles lige imellem Andelsejerne og Riget, indtil hine have faaet i Alt 5% i Dividende, hvorefter der af det endnu Overskydende tilfalder dem $\frac{1}{4}$, Riget $\frac{3}{4}$.

4) De private Seddelbanker skulde fra 1. Jan. 1901 tilpligtes ikke at diskontere under Rigsbankdiskontoen. Vilde de ikke inden 1. Decbr. 1899 give Tilsagn herom, skulde Seddelemissionsretten opsiges dem til 1. Januar 1901.

I det Væsentlige forblev altsaa den hidtidige Ordning uforandret, og dette Standpunkt fandt Tilslutning hos Rigsdagens Flertal, idet navnlig Angrebene paa Rigsbankens hidtidige Styrelse bestemt tilbagevistes og Statsbankprincipets Forfægttere ikke kunde sætte deres Ønsker igjennem. Derimod undergik de ovennævnte Forslag forskellige Forandringer.

Det første Forslag, der (se foran S 93—94) begrundedes ved, at nu ikke blot et Beløb, svarende til Reservefonden, men endog 5 Mill. Mk. mere var anbragt fast i Grundejendomme, fremkaldte forskellige Ændringsforslag om en Forhøjelse indtil 200 Mill. Mk.,

idet man derhos vilde have, at de nye Andele enten skulde overtages af Riget selv eller kun lyde paa 1000 Mk. hver. Begge Dele forkastedes; men ved 3die Behandling vedtoges et Kompromisforslag om at forhøje Kapitalen til 180 Mill. Mk., saaledes at Halvdelen af de nye Andele, der alle skulde lyde paa 1000 Mk. hver, skulde emitteres inden 31. Decbr. 1900 og Resten inden 31. Decbr. 1905. Det betonedes dog af endel af Forslagsstillerne, at de vedblivende ikke fandt Grund til saa stor en Udvidelse, men gik med til denne Indrømmelse for at kunne faae den nye Lov gennemført. Ligeledes blev det gjort gjældende, at det slet ikke var ønskeligt, at Smaafolk eller Middelstandsfolk skulde tilskyndes til at anbringe deres Penge i saadanne Dividendepapirer, og at de jo dog ikke vilde kunne øve Indflydelse paa Valget af Centraludvalget*). Endvidere lod Kommissionen Bestemmelsen om de ældre Andelsejeres Fortrinsret til at tegne de nye Andele bortfalde og fastholdt, at de burde fremlægges til offentlig Tegning til en passende Kurs, som fastsættes af Rigs-kantsleren; det ved Kursagioen indvundne Beløb skulde tilfalde Reservefonden.**)

Da Regeringsforslagets Bestemmelse om, at Reservefonden vedblivende skulde forøges, indtil den udgjorde $\frac{2}{5}$ af Grundkapitalen, efter det saaledes Vedtagne vilde

*) Det oplystes, at de hidtidige 40,000 Andele vare fordelt blandt 8040 Ejere, af hvilke de $\frac{5}{6}$ (83,2 %) kun ejede fra 1—5 Andele (64,1 % kun 1—2 Andele). Kun 30 indtegnede Ejere besad over 100 Andele hver, men dette var navnlig Banker og Bankiers, der kun nominelt, som Repræsentanter for Depo-
nenter o. A., optraadte som Ejere.

**) Da Kursen mentes at skulle være 130, vilde der ved det første Udbud tilfalde Reservefonden 9 Mill. Det antoges, at denne da allerede ved det andet Udbud i 1905 vilde kunne naae op til de 60 Mill.

føre til en Reservefond paa 72 Mill., forandrede denne Bestemmelse formelt fra „ $\frac{2}{5}$ “ til „60 Mill. Mk.“, da det bestemt hævdedes af Forbundsraadets Repræsentant, at der absolut ingen Trang var til en yderligere Forøgelse, hvis Tilvejebringelse tilmed let kunde reducere Andels-ejernes Udbytte saa stærkt, at det blev vanskeligt at finde Tegnere for de sidste 30 Mill. Mk. En samlet Ejendomskapital af 240 Mill. Mk. maatte absolut være tilstrækkelig.

Heller ikke Regeringsforslagets andet Hovedpunkt fandt fuld Tilslutning i Kommissionen. Vel forkastede denne med stor Majoritet de ved første Behandling fremsatte Forslag om at forhøje Rigsbankens afgiftsfrie Kontingent til 500 istedenfor til 400 Mill. Mk. „for at sætte Banken i Stand til at skabe en billig Diskontering“. Men ved tredje Behandling vedtoges et Kompromis-forslag, hvorefter Bankens Kontingent forhøjedes til 450 Mill. Mk. og samtlige Bankers afgiftsfrie Kontingent til 541,600,000 Mk.

Denne Kontingentforhøjelse gav naturligvis betydelig mere Grund, end der i 1889 havde været, til at forøge Rigskassens Andel i Bankens Udbytte paa Andels-ejernes Bekostning. Men endskjøndt Regeringsforslaget skulde synes at gaa vidt nok i saa Henseende, fandt det dog ikke Tilslutning, men man besluttede sig til at benytte Lejligheden til at beskatte Andelsejerne endnu yderligere. Forskjellige herpaa sigtende, ved Kommissionens første Behandling fremsatte Forslag, der dels gik ud paa at fastsætte en Maximumsgrændse af 5 % for Andelsejernes Udbytte, dels paa at nedsætte den ordinære Dividende fra $3\frac{1}{2}$ til 3 %, dels endelig paa at forbeholde Rigskassen hele Overskudet ud over $5\frac{1}{2}$ % for Andelsejerne, forkastedes vel, efter at det var gjort gjældende, at man dog burde tage noget Hensyn til Andelsejere, hvem man ved Aktiernes Udstedelse havde

ladet betale 30 % Opgjæld for disse. Men ved anden Behandling vedtog man et Forslag om, at Andelsejernes Udbytte ikke kunde overstige 6 % (5: 4,6 % af Emissionsprisen) og at det overskydende Restbeløb skulde tilfalde Rigs-kassen. Ved tredje Behandling blev det imidlertid gjort gjældende, at den saaledes fastsatte Maximalgrændse „dog mere eller mindre gav Rigsbanken Karakter af en Statsbank og derfor ogsaa vilde berøve den den Privatejendom folkeretlig tilsikrede Beskyttelse i Tilfælde af en Krig.“ End mindre kunde man gaae ind paa det nu til 3die Behandling stillede Forslag om at sætte Maximalgrændsen allerede ved 5 %, da „det dog var meget tvivlsomt, om der fandtes Nogen, der vilde overtage de nye Andele til en Kurs af 130, naar der kun stilledes ham i Udsigt at faae $3\frac{1}{2}$ indtil højst 5% af det nominelle Beløb, altsaa ca. $2\frac{7}{10}$ indtil højst 3,85 % af den effektivt indbetalte Kapital — eller, naar Hensyn tages til den eventuelt efter 10 Aars Forløb indtrædende Tilbagebetaling med kun 120 %, kun 2,04 indtil højst 3,19 % af hans udlagte Penge.“ Fra Forbundsraadets Repræsentant var det derfor ogsaa udtalt, at det nu til tredje Behandling stillede Ændringsforslag om, at der af Restbeløbet ud over $3\frac{1}{2}$ % til Andelsejerne og Henlæggelsen til Reservefonden skulde tilfalde Andelsejerne $\frac{1}{4}$, Rigs-kassen $\frac{3}{4}$, var den yderste Grændse for det Til-ladelige; dette Forslag vilde begrændse Andelsejernes Udbytte til 3,77 % af den effektivt indbetalte Kapital og højst ved en Bedring af Forholdene lade det stige til 4 à $4\frac{1}{2}$ %. „Videre gaaende Forslag sigtede paa at gjøre Banken til Statsbank; men de forbundne Regeringer vare enige om til det Yderste at ville bekjæmpe en saadan Forandring af politiske, økonomiske og finansielle Grunde.“ Herefter vedtoges da det sidstnævnte

Forslag om Fordelingen, medens førstnævnte Forslag forkastedes med 17 mod 10 Stemmer.

Den haardeste Kamp stod i Kommissionen om det fjerde Hovedforslag vedrørende Privatbankernes Forhold til Rigsbanken og dennes Diskontopolitik. Rigsbankens Privatdiskonto, d. v. s. Anvendelsen af en lavere Diskontosats end den officielt noterede paa særlige Tilfælde og Kunder, blev stærkt angreben som stridende imod den Bestemmelse i Bankloven af 1875, at (§ 15) Rigsbanken har til enhver Tid offentlig at bekjendtgjøre den Procentsats, hvortil den diskonterer, og strax ved første Behandling fremkom der Forslag om helt at forbyde den som en utilbørlig Begunstigelse af enkelte Privatpersoner, formentlig særlig de store Børs- og Finantsmænd. Det blev imidlertid hævdet, at denne Privatdiskonto paa ingen Maade var en særlig Begunstigelse for nogle Enkelte, men at de Betingelser, under hvilke den kom til Anvendelse, gjaldt for alle Kreditsøgende, idet de bestode i en vis Højde for Vexelbeløbet, en bestemt Minimalfrist af Løbetid og en bestemt Kreditværdi hos de for Vexler hæftende Personer. Den var derfor ogsaa kommen til Anvendelse paa et stort Antal Forretningsmænd af Middelklassen, særlig ogsaa paa Foreninger (Genossenschaften) og derigjennem paa Haandværkere, Landbrugere og mindre Erhvervsdrivende.

Det blev yderligere gjort gjældende, at det var nødvendigt for Rigsbanken at kunne anvende en saadan Privatdiskonto paa Tider, da der var stor Pengerigelighed, da det ellers blev den umuligt at konkurrere med de private Banker netop om de bedste Sikkerheder. Det var ogsaa kun til saadanne Tider, at den kom til Anvendelse; saasnart der blev lidt større Pengeknaphed, anvendtes den ikke, saaledes navnlig ikke, naar Dis

kontoen gik op over 4 %^{*)}). Indtil 1880 havdes kun den officielle Diskontosats; men i 1880 havde Forbundsraadet erklæret Privatdiskonto for tilladelig baade for Rigsbanken og de private Seddelbanker, da de ellers ikke kunde konkurrere med de ikke-seddeludstedende Banker, som havde fuld Frihed i saa Henseende.

Herefter enedes man om en Bestemmelse, hvorefter Rigsbanken fra 1. Jan. 1901 ikke tør diskontere under den i Henhold til Banklovens § 15 offentlig bekendtgjorte Procentsats, saa snart denne Sats naaer eller overstiger 4 %^{**)}. Naar Rigsbanken diskonterer til en ringere Procentsats end den offentlig bekendtgjorte, har den at bekendtgjøre denne Sats i Reichsanzeiger.

En bestemt Modstand mødte Regeringsforslagets Bestemmelse om, at de private Seddelbanker ikke — under Straf af Seddelrettens Fortabelse — maatte diskontere til lavere Satser end Rigsbanken, baade under Rigsdagens Forhandling og i Kommissionen. I denne udtalte baade den bayerske og den württembergske Forbundsraads-Repræsentant sig med stor Styrke til Gunst for deres Landes Seddelbanker, hvis Opretholdelse ansaaes for nødvendig, og de lod skimte igjennem, at de kun nødig ere gaaede med til det foreliggende Forslag,

*) Det oplystes, at der i Tidsrummet 1890—98 ingen Privatdiskonto var bleven anvendt i Aarene 1891 og 1897—98; i 1890 anvendtes den i 76 Dage, 1892 i 339, 1893 i 200, 1894 i 345, 1895 i 267 og 1896 i 61 Dage. Af samtlige indenlandske Vexler, som Rigsbanken diskonterede, var kun i 1892 og 1894 mere end 20 % bleven kjøbt til Privatdiskonto.

**) Om disse sidste Ord fortes en haard Kamp; ved første Behandling vedtoges det med 15 mod 13 Stemmer at udelade Ordene: „naaer eller“; ved anden Behandling vedtoges det med 16 mod 12 Stemmer at gjenindsætte dem; men endnu ved tredje Behandling foresloges det atter at stryge dem, hvilket dog nu forkastedes med 23 mod 4 Stemmer.

der imidlertid maatte betragtes som et Kompromisforslag, hvis Forkastelse kunde bringe den hele Lov i Fare. „Kunde det imidlertid lykkes Kommissionen at finde en anden og mere hensigtssvarende Affattelse, saa meget desto bedre.“ Det anførtes, at Forbundsraadet allerede i 1880 udtrykkelig havde anerkjendt Seddelbankernes Ret til at diskontere under den officielle Diskonto, netop fordi de ellers i pengerigelige Tider ganske vilde blive fortrængte fra Markedet af Privatdiskonteurerne, Storkapitalen (s: Aktiebankerne og de store Finantsmænd).

Til sidst vedtoges Bestemmelsen saaledes affattet, at de private Seddelbanker fra 1. Jan. 1901 skulde forpligte sig til ikke at diskontere under Rigsbankens officielle Diskonto, saasnart denne naaer eller overstiger 4 $\frac{1}{2}$ %, og iøvrigt ikke at diskontere til mere end $\frac{1}{4}$ % under Rigsbankens officielle Diskonto eller, hvis Rigsbanken selv diskonterer til en lavere Sats, ikke mere end $\frac{1}{8}$ % under denne Sats.

Der blev endvidere i Kommissionen gjort Forsøg paa at faae Rigsbanken forpligtet til at modtage de private Seddelbankers Sedler ikke blot, som i Bankloven fastsat, ved sine Filialer i Byer med mere end 80,000 Indb., men ved alle Filialer, idet man under Paaberaabelse af 27 foreliggende Petitioner henviste til de mindre Byers Krav paa i denne Henseende at stilles lige med de større og overhovedet til Samhandelens Krav. Det blev imidlertid med megen Styrke gjort gjældende fra modsat Side, at et saadant Forslag kun vilde føre til, at de private Seddelbanker søgte at sprede deres Sedler i Egne, som aldeles ikke hørte til deres naturlige Omraade, og at det allerede nu voldte Rigsbanken megen Ulejlighed og Bekostning (40 à 47,000 Mk. aarlig) at tilbagesende de modtagne Privatbank-sedler, som i stedse større Mængde præsenteredes den (1893: 263 Mill., 1898: 325 Mill.). Det hævdedes, at

„der slet ikke forelaa nogen Trang til at skaffe sydtyske Banksedler Indgang i Tydsklands nordlige og østlige Provindser, og at Forslaget betød et stort Tilbageskridt til Skade for Enheden.“ Iøvrigt strakte Rigsbanken sig saa langt, som det var naturligt, idet den indenfor hver Banks naturlige Forretningsomraade — og dette fortolket ret vidt — modtog dens Sedler ved alle Rigsbankanstalter med Kasseindretning. Ved anden Behandling forkastedes Forslaget derefter med 15 mod 13 Stemmer.

Et Forslag om at udstrække Lovens Varighed til 20 Aar istedenfor 10 — i Lighed med de nylig stedfundne Vedtagelser i Frankrig og Belgien — blev med den Ændring, at Rigsdagens Tilslutning udkrævedes til en Forlængelse ud over 1. Jan. 1921, vedtaget, men atter senere forkastet, efter at Forslagsstilleren selv havde frafaldet det, fordi nogle af de nu vedtagne Bestemmelser gjorde det betænkeligt for ham at se Lovens Revision udsat i 20 Aar. Spørgsmaalene om Rigsbankens fortsatte Bestaaen som privat Institut og om de private Seddelbankers Opretholdelse ville altsaa fremdeles hvert 10de Aar komme paa Dagsordenen og sandsynligvis give Anledning til Fremkomsten af nye mere eller mindre vidtgaaende Krav paa en Udvidelse af Rigsbankens Virksomhed til mindre bankmæssige Omraader.
